

Tudi sam je postal tišina

(Ob smrti Danila Lokarja)

Novica o njegovi smrti, izrečena in zapisana z vso samoumevnostjo, me je vendarle presenetila: vse pogosteje sem se srečeval s prijazno predstavo o Danilu Lokarju, prvem stoletniku med slovenskimi pisatelji. Bil je to moj, ne njegov cilj. Zanj je bilo sedemindvetdeset let dovolj dolga pot, da si je počitka iskreno želel. Čeprav nikoli ne vemo, kakšno je v resnici srečanje s smrtjo, ki si ga še polni življenja zamišljamo, od primera do primera, nekje med nera-

zumljivo grozo in pričakovano odrešitvijo, se ob Lokarju vendarle ponuja misel, da je zanj, za to neponovljivo srečanje, v polnem pomenu besede dozorel. Imel jih je komaj nekaj nad sedemdeset, ko sva se v Oslu (na mednarodnem kongresu PEN) kar cel večer pogovarjala o smrti, jaz sem namreč takrat (1964) doživljal pravcato »krizo štiridesetletnika«. Danilo me je prepričal in pomiril, da z leti postaja misel na smrt vse manj boleča, človek jo vse manj sprejema kot absurdno usodnost, vse bolj se mu kaže kot naraven pojav.

Če pri kom, lahko pri Danilu Lokarju rečemo, da je bila smrt samo tisti zadnji člen, ki spoji dotlej nasprotna pola rojstvo–smrt v nekaj dokončnega, čemur pravimo sklenjen krog življenja. In če se pri drugih velikih pokojnikih trudimo, da bi jim v zadnje slovo spletili kito najlepših lastnosti in vsakršnih vrlin, smo pri njem v zadregi, vse je njegovem človeškem »karakterju«, kot bi sam dejal, nič ne izstopa, vse je enakomerno porazdeljeno in prepojeno z nenavadno človeško blagostjo, plemenitim samotarstvom in razumevanjem vseh in vsega, čeprav se je Danilo skoraj plaho zapiral vase.

Danes sem ponovno vzel v roke pogovor, ki sem ga z njim imel pred sedemnajstimi leti, ob njegovi osemdesetletnici (Človek je človeku zastrt, Sodobnost, št. 4, 1972, str. 332–339), in zazdelo se mi je, da bi ga težko natančneje opredelil, kot se je takrat sam predstavil, zato mu z vso spoštljivostjo in toplim spominom »prepuščam besedo«:

»Moram pa obtožiti samega sebe, da sem po naravi pravzaprav samotarski človek. Velika družba me kmalu utruja in moja narava je taka, da

išče samoto, kjer lahko sam s sabo tanjše strani živčevja poslušam, saj tudi Župančič v svojem Zimzelenu, v prvi pesmi, pravi: Tišine, tišine!«

* * *

»...konec koncev velja to, kar je rekel Picasso: ‚Navezan si nase in nihče ti ne more pomagati.‘«

* * *

»Spominjam se: ko sem bil dunajski študent, sem zelo rad bral filozofijo. Pa ne samo Bergsona ali Maeterlincka, prebiral sem tudi nemško idealistično filozofijo Kanta, Hegla, Nietzscheja, Fichteja, Schellinga. In prav ta zakoreninjenost v človeški misli iz tistih let – od tega je zdaj več kot pol stoletja – me je obdržala v bližini sodobnih, današnjih mladih generacij, katerih delo prav rad in kolikor morem z razumevanjem sprejemam. Pravega prepada med generacijami nisem nikdar prav razumel. Vedno sem se moral truditi, če sem si hotel dopovedati, da je med generacijami nepreho-den prepad. Ne vem, kakšna enotnost me drži skozi čase, pozitivno pa vem, da me določena enotnost skozi čase drži in celo vzdržuje.«

* * *

»Življenje koraka skozi sama protislovja. Lahko bi zapisal v svojo beležnico: Iščite protislovja in našli boste življenje.«

* * *

»Grenkobe pravzaprav ni bilo. Podal sem se v to kot v neko usojenost, ker sem pač že mlad spoznal, da velik del človeštva ne živi in mogoče tudi ne more živeti na ravni umetnosti. Da me je to dejstvo, da najlažje živim v umetnosti, ločilo od množice ljudi, sem sprejel kot usojeno določitev in se zoper to nisem puntal.«

* * *

»...zdelo se mi je, da je največ, kar človek lahko o tem predmetu reče, prav to, kar je Tolstoj rekel o Čehovu: pisal je to, kar je videl okoli sebe. Tudi sam se nisem nikdar povzpел na kako drugo vejo, kjer bi kaj drugega želel ali pa mislil, da bi lahko ustvaril kaj drugega kot prav to, kar vidiš okoli sebe, pa tudi v sebi. Kajti sam si projekcija sveta!«

* * *

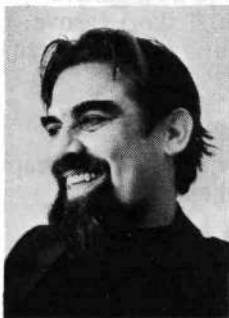
»Do nekaterih spoznanj ne moreš drugače kakor prek sebe. Nekatere reči se rešujejo samo v sebi. Toliko, kolikor se rešujejo samo v tebi, lahko misliš in najdeš resnično pot do drugih. Človek je človeku navadno zastrt. Zastrt ali nezastrt, pisatelja sili neka nerazumljiva demonska sila, da rešuje stvari, ki so, kot pravimo, na meji. In te konfinalne probleme, na meji, je mogoče reševati najbolj v avtobiografskih scenah, ker se do te resnice le težko prikoplješ, pa tudi v samem sebi se ne prikoplješ zlahka do nje.

Pisanje, umetnost, kolikor jo jaz razumem, je sprostitev. To je poseg v brezkončne pokrajine prostorja. Umetnost je prostost, ki je drugod v življenju zelo redka ali pa je sploh ni. V umetnosti pa je predvsem prostost. In zaradi te prostosti je delo umetnika olajšanje, je objasnitev, je korak do čistega zraka.«

* * *

»Umetnost ima v sebi tudi to lastnost, vsaj delno, da se navadno vrača k sebi. Kar ni v vsakdanjosti mogoče, to je velikokrat mogoče v umetnosti. Verjetno je to tudi vzrok, zakaj človek umetnost išče, ljubi in zakaj mu umetnost tolikokrat pomaga. In v tem smislu je bila izrečena beseda prostost. Umetnost se vrača vase in v sebi išče zadostitve, ki je v vsakdanjem življenju ni mogoče doseči.«

Urednik

Ciril
Zlobec

Država in državljani

Menda je ni stvari, na katero se ne bi človek navedil. Celotake, ob katerih se nam pri prvem srečanju z njimi naježijo lasje na glavi, nas pozneje, če trajajo dovolj dolgo, navdajajo kvečjemu le še z ravnodušnostjo, ki je tisto »idealno« stanje, ko človek tudi ob najhujšem le še skomigne.

Smo se že pogreznili v to pomirjajočo nirvano?

Prvi videz je sicer obraten, vse prej kot nirvanski, saj zganjamo toliko hrupa, da smo od njega že čisto oglušeli. To pa, zdi se, počnemo iz neke notranje, neubranljive in vse bolj kolektivne potrebe po sproščanju, ker pravih ozdravitev svojih travm preprosto več ne zmoremo. Ta silni hrup, v katerem nihče nikomur več ne prisluhne, je bolj gluh od tišine, saj v njem ni več prostora za normalno misel.

Namreč: najbrž bi težko našli deželo na svetu, v kateri je izrečenih toliko besed, a tako malo zavezujočih. Pogosto tudi v dobrem smislu, saj bi se že zdavnaj poklali med sabo, če bi resno govorili, kar govorimo, in če bi obljubam, napovedim in grožnjam sledilo vse tisto ali vsaj del tistega, kar besede pomenjajo. Ustvarili smo civilizacijo verbalizma, vse je »čista poezija«, toda brez kakršnekoli estetske vrednosti.

Filozofiramo, a brez filozofske urejenosti mišljenja. Pogosto si domišljamo, da smo v tem kaosu spoštovanja vredni iskalci resnice. Če smo sploh kaj, smo predvsem fanatični verski razglaševalci vsak svoje resnice, ki zanikuje sleherno drugo. Vsak verjame samo v svoj prav in nihče ga ne uspe brez nasilja posredovati drugim. To velja tudi in še zlasti na ravni političnega. Celotake na ravni državne misli. Med republikami in državo, med državo in republikami. V mednacionalnih odnosih. Razumen človek si ne more misliti (tako dojemam pisanje tujine o nas), da je še karkoli v našem javnem življenju, kar še ni bilo povedano, hkrati pa vsak zase in vsi skupaj vse to spet in spet ponavljamo, ker, prav tako vsak zase in vsi skupaj, kljub vsemu